

משך חכמה

פרשת בלק – פתיחת פי האתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת פתיחת פי האתון

במדבר כב, ב - לח

פסקאות: א - ג

[א]

(כב, כ-כב) וַיִּבֶא אֱלֹהִים אֶל בָּלָעַם לֵאמֹר לֹא אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לֵךְ אִתָּם וְאֵךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: וַיָּקָם בָּלָעַם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׂ אֶת אֹתָנוּ וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב: וַיַּחֲרֹף אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מִלֶּאךָ ה' בְּדֶרֶךְ לִשְׁטָן לוֹ וְהוּא רָכַב עַל אֹתָנוּ וַשֵּׁנִי נִעְרִיו עִמּוֹ:

מדוע חרה לה' שהלך עם שרי בלק

(כב, כ-כב) וַיִּבֶא אֱלֹהִים אֶל בָּלָעַם לֵאמֹר לֹא אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לֵךְ אִתָּם וְאֵךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: וַיָּקָם בָּלָעַם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׂ אֶת אֹתָנוּ וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב: וַיַּחֲרֹף אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מִלֶּאךָ ה' בְּדֶרֶךְ לִשְׁטָן לוֹ וְהוּא רָכַב עַל אֹתָנוּ וַשֵּׁנִי נִעְרִיו עִמּוֹ:

¹ [א] (כב, כ-כב) וַיִּבֶא אֱלֹהִים אֶל בָּלָעַם לֵאמֹר לֹא אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לֵךְ אִתָּם וְאֵךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: וַיָּקָם בָּלָעַם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׂ אֶת אֹתָנוּ וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב: וַיַּחֲרֹף אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מִלֶּאךָ ה' בְּדֶרֶךְ לִשְׁטָן לוֹ וְהוּא רָכַב עַל אֹתָנוּ וַשֵּׁנִי נִעְרִיו עִמּוֹ: ע"כ. ויש לדקדק, מדוע חרה לה' שהלך, הרי ה' אמר לו "קום לך איתם". ונראה בזה, דהנה יש לדקדק מדוע בתחלה כתוב (פסוק ט) "וַיִּבֶא אֱלֹהִים אֶל בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ" ולא כתוב שה' בא בלילה, ואחרי כן כתוב שה' בא אליו בלילה. אבל נראה שבפעם הראשונה ה' לא נגלה בלילה, כיון שה' בא לומר לו שלא ילך עמהם ושלא יקלל את ישראל, ושעם ישראל ישראל מבורך, וכיון שהנבואה היא עבור ישראל לטובה, ה' בא אליו ביום בעלות השחר, אבל כאשר אמר לו שילך עמהם, בא אליו ה' בלילה.

ובזה מיושב היטב מדוע חרה אף ה' בבלעם, כיון שנבואה של לילה היא אינה נבואה מוחלטת, כי היא באה בדמיון כעין חלום, אשר ברוב הפעמים הם שקר, לכן כיון שהנבואה הראשונה הייתה בודאות שה' אמר לו שלא ילך עמהם, לא היה לבלעם לסמוך על הנבואה השניה בלילה שילך עמהם, כי היא ספק, ואין ספק מוציא מדי ודאי, וה' אמר לו בודאות שלא ילך עמהם, ונבואת הספק היא שילך. עוד יש ליישב שחרה אף ה', כי לא אמר להם מה שה' ציוה עליו שלא יקלל את ישראל.

[א. ה. ואפשר שזה מרומז במילים "כי הולך הוא", פירוש הולך לדעתו, ולא מחמת מה שה' אמר לו כי אין ספק מוציא מידי ודאי, וכן הסתיר ציוי ה' שלא יקלל, אלא הולך הוא לעשות כרצונו].

[א. ה. מה שביארנו שרבינו סובר שהנבואה הראשונה של בלעם הייתה בעלות השחר, הוא הכרחי, דאם גם הנבואה הראשונה הייתה בלילה מדוע

המדמה, אשר ברוב עתותיו כוזב, ואין ספק מוציא מידי ודאי, והוא אמר לו לא תלך, לכן חרה אפו כי הולך הוא, וגם כחד מאתם הצוי של לא תאור את העם. ופשוט²:

[ב]

(כב, כז) וַתֵּרָא הָאֵתָנוּ אֶת מִלֶּאךָ ה' וַתִּרְבֹּץ תַּחַת בָּלָעַם וַיַּחֲרֹף אֶף בָּלָעַם וַיֵּךְ אֶת הָאֵתָנוּ בַּמֶּקֶל: (כח) וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֵתָנוּ וַתֹּאמֶר לְבָלָעַם מָה עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִפִּיתָנִי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים: (כט) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם לָאֵתָנוּ כִּי הִתְעַלְלָתָ בִּי לוֹ יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עָתָה הִרְגָתִיךָ: (ל) וַתֹּאמֶר הָאֵתָנוּ אֶל בָּלָעַם הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתִנֶּךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִסְכַּפְנִי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:

מדוע עשה ה' פלא גדול כזה שפתח את פי האתון

הקדמונים³ נתפלאו על נס פתיחת פי האתון, מה תועליות היה

הוא נבואה שניה ספק ונבואה ראשונה ודאי, בהכרח שהראשונה הייתה ביום, ולכן דקדק רבינו להביא לשון הכתוב בנבואה שניה "ויבא אלקים אל בלק לילה", ובנבואה ראשונה לא כתוב לילה, אבל כיון שבלעם אמר להם בנבואה ראשונה לינו פה הלילה, בהכרח שהנבואה הייתה בתחלת היום, בעלות השחר או בנץ החמה. אבל רש"י פירש בפסוק ח' וז"ל "לינו פה הלילה - אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה, וכן לכל נביאי אומות העולם, וכן לבן בחלום הלילה, שנאמר (בראשית לא, כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. כאדם ההולך אצל פלגשו בהחבא" עכ"ל. ונראה דרבינו סובר כדברי הרב ברטנורא, שכתב על דברי רש"י וז"ל "לינו פה הלילה אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה וכו'. אין להקשות, שהרי שרתה עליו שכינה ביום כדכתיב ויקר ה' וכו', ר"ל שלכבוד ישראל נגלה עליו ביום, אבל רגילותו מקודם לכן היה להיות נגלה עליו בלילה" עכ"ל, ובזה אתי שפיר טפי כפי שביארנו, שבנבואה ראשונה שהיא לטובת ישראל נגלה ביום, ובנבואה שניה בלילה".

² תמצית דבריו: הטעם שחרה אף ה' בבלעם, כיון שנבואה של לילה היא אינה נבואה מוחלטת, כי היא באה בדמיון כעין חלום, אשר ברוב הפעמים הם שקר, לכן כיון שהנבואה הראשונה הייתה בודאות, שהייתה ביום, שה' אמר לו שלא ילך עמהם, לא היה לבלעם לסמוך על הנבואה השניה בלילה שילך עמהם, כי היא ספק, ואין ספק מוציא מדי ודאי.

[ב]

³ [ב] הקדמונים נתפלאו על נס פתיחת פי האתון, מה תועליות היה בנס גדול

משך חכמה

פרשת בלק – פתיחת פי האתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

השם שיערכו קרב, שהשטן מקטרג כו', וכמו שמצאנו בעמלק (דברים יז, יח) ובעי (יהושע ז, ה), ועוד פן יפלו הנלחמים מבטחונם ויכשלו באמת וזה היה עצה עמוקה מחכמת הבורא יתברך להפיל אימה על הגוים בדברי נביאם בלעם הקוסם, ולכן חשש השם פן יאמרו העמים, כי בני ישראל שחדו מכספם הון רב לבלעם, כי יאמר עליהם חזיונות כאלה, למען יפחדו מהם כל הגוים, ובאמת בדה זה מלבן, והכסף יענה מפיו, לכן הראה השי"ת פליאה עצומה ענין האתון לפני כל שרי בלק רבים ונכבדים מאד, ענין יוצא מגבול הטבעי, להראות כי השם או מלאך השם מדבר עם פיו, ומה שהוא אומר הוא אומר בדבר השי"ת, ויביא מזה התועליות הנרצה, כמו שבארנו. והבן. וזה שאמרו בסוף ואם תגידי כו' והיינו הוא דבר זה שהטמינו ופחדו שלא יודע לאיש, שבזה יחזור רוחם, שרואים שמתפחדים מהם⁴:

שמצאנו בעמלק (דברים יז, יח) ובעי (יהושע ז, ה). ועוד, פן יפלו הנלחמים מבטחונם ויכשלו באמת.

וזה היה עצה עמוקה מחכמת הבורא יתברך, להפיל אימה על הגוים בדברי נביאם בלעם הקוסם, ולכן חשש השם פן יאמרו העמים, כי בני ישראל שחדו מכספם הון רב לבלעם, כי יאמר עליהם חזיונות כאלה, למען יפחדו מהם כל הגוים, ובאמת בדה זה מלבן, והכסף יענה מפיו, לכן הראה השי"ת פליאה עצומה ענין האתון לפני כל שרי בלק רבים ונכבדים מאד, ענין יוצא מגבול הטבעי, להראות כי השם או מלאך השם, מדבר עם פיו, ומה שהוא אומר הוא אומר בדבר השי"ת, ויביא מזה התועליות הנרצה, כמו שבארנו. והבן.

ובזה מובן הא דכתיב ביהושע ב, (יז) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הָאֲנָשִׁים נָקִים אֲנַחְנוּ מִשְׁבַּעְתָּךְ הִנֵּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: (יח) הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בְּאֶרֶץ אֶת תְּקֹנֹת חֹט הַשָּׁנִי הִנֵּה תִקְשְׁרִי בְּחִלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרְדְתָנוּ בּוֹ וְאֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ וְאֶת אֶחֱיךָ וְאֶת כָּל בֵּית אֲבִיךָ תֹאסֵפִי אֲלֵיךָ הַכִּיָּתָה: (יט) וְהִנֵּה כָּל אֲשֶׁר יֵצֵא מִדִּלְתֵי בֵיתְךָ הַחוּצָה דָּמוֹ בְּרָאשׁוֹ וְאֲנַחְנוּ נָקִים וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בְּבֵית דָּמוֹ בְּרָאשׁוֹ אִם יָד תִּהְיֶה בּוֹ: (כ) וְאִם תִּגִּידִי אֶת דְּבָרֶנוּ זֶה וְהִינּוּ נָקִים מִשְׁבַּעְתָּךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ, דִּישׁ לְהַקְשׁוֹת, מֵהַ תִּכְוֶנֶה הַמְּרָגְלִים שֶׁלֹא תִגִּיד (ועיין במפרשים מה שפירשו בזה). ולפי המבואר יש לפרש שכונתם שלא תספר שבאו לרגל, ושפחדו, כי אז כבר לא יהיה פחד העמים מהם.

⁴ תמצית דבריו: הטעם שעשה ה' פלא גדול כזה שפתח את פי האתון, שחשש השם יתברך פן יאמרו העמים, כי בני ישראל שחדו מכספם הון רב לבלעם, כי יאמר עליהם חזיונות כאלה, למען יפחדו מהם כל הגוים, ובאמת בדה זה מלבן, והכסף יענה

בנס גדול כזה שנראה רק לעיני שרי בלק. ועיין ראב"ע. והנראה כי מה שחש השי"ת שלא יקלל בלעם, האם עקימת שפתיו הוה מעשה, אם הוא יתברך יברך מה לנו כי יקלל, והתירוץ האמיתי לדעתי, כי רצה השם להטיל אימתן של ישראל על כל מלכי ארץ ישראל וכל מלכי הגוים, אשר לא יבואו לעורר קרב ברבבות אלפי ישראל, לכן בבלעם שהוא היה נכבד בכל הגוים ומלכותם, והיו שואלים פיו ואחרי עצתו לא שינו, אם איש כמוהו יחזה נשגבות ממעלתן של ישראל, הלא לא יקום רוח באיש, ויהממו כל הגוים מפחדם ושאתם, וכאשר היה כן כאשר אמרה רחב, ויתכן כי כוונה לזה וכי נפלה אימתכם עלינו כו' כי שמענו את כו' ואשר עשיתם כו' ונשמע וימס לבבנו, שהוא מפני ששמענו את אשר עשיתם ונשמע, מפי בלעם, את אשר עוד תעשו לכל הגוים, לכן וימס לבבנו, שאף שהיו אז דבוקים בשם יתברך, בכל זאת לא רצה

כזה שנראה רק לעיני שרי בלק. ועיין ראב"ע שמביא שיטות הראשונים בזה. והנראה בזה בהקדים מה שיש להקשות מדוע חשש השי"ת שבלעם יקלל, האם עקימת שפתיו הוה מעשה, אם הוא יתברך יברך מה לנו כי יקלל. והתירוץ האמיתי לדעתי, כי רצה השם להטיל אימתן של ישראל על כל מלכי ארץ ישראל וכל מלכי הגוים, אשר לא יבואו לעורר קרב ברבבות אלפי ישראל, לכן בבלעם שהוא היה נכבד בכל הגוים ומלכותם, והיו שואלים פיו ואחרי עצתו לא שינו, אם איש כמוהו יחזה נשגבות ממעלתן של ישראל, הלא לא יקום רוח באיש, ויהממו כל הגוים מפחדם ושאתם, וכאשר היה כן כאשר אמרה רחב (יהושע ב, ט-יא) "וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הָאֲנָשִׁים יְדַעְתִּי כִּי נִתֵּן ה' לָכֶם אֶת הָאֶרֶץ וְכִי נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְלְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵיכֶם: כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וְלַעֲזֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לִבָּבָנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רִיחַ בָּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאֶרֶץ מִתַּחַת".

והנה יש לדקדק, דלשון לא ברור בדברי רחב, שאמרה כי שמענו כו' ושוב אמרה "ונשמע וימס לבבנו", ולכאורה הוא לא מובן. שכבר אמרה ששמענו כו', ומדוע חזרה ואמרה ונשמע כו'. ונראה, דכונת רחב היתה על שני דברים: א. ששמענו מפי העמים על קריעת ים סוף, וכל הניסים שנעשו לכם במדבר. ב. נשמע מפי בלעם מה שתעשו עוד בעתיד לכל העמים, ולכן נמס לבבנו. כי לא רק ששמענו מה שעשיתם, אלא שמענו מפי בלעם מה שאתם עתידים לעשות לעמים, לכן וימס לבבנו.

שאף שישאל היו אז דבוקים בשם יתברך, ומדוע חשש ה' יתברך שיעשו מלחמות, בכל זאת לא רצה השם שיערכו קרב, שהשטן מקטרג כו', וכמו

משך חכמה

פרשת בלק – פתיחת פי האתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(כב, כח) זה שלש רגלים⁵. רמז רמזה לו אתה הולך לעקור אומה שחוגגת ג' רגלים. פירוש, דיראה קרינין (חגיגה ב' א), וכל הזכרים רואים פני השכינה, ואתה אף המלאך אינך רואה. ועוד, דעל דרך פלא הוא, כמו שהאריך הרשב"ץ (חלק ב' סימן א) בתשובותיו. ודו"ק⁶:

[ג]

(כח) וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן וַתֹּאמֶר לְבָלְעָם מָה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים:

מדוע אמרה האתון דוקא זכות שלושת רגלים

יפו פעמיך בנעלים', ואמרו אמר רבי ברכיה כך דרשו שני הרי עולם רבי אליעזר ורבי יהושע אמרו, מה יפו פעמיך בנעלים, מה היה יופיין לפעמיך, שהיו נועלים בעד כל החצרות, מעשה באחד ששכח לנעול דלתי ביתו ועלה לפעמי רגלים, וכשבא מצא הנחש קשור בטבעות אוצרותיו. שוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס תרנגולתו לתוך ביתו, ועלה לפעמי רגלים, ובא ומצא החתולות שקרועות לפניו. שוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס כרי של חטים לתוך ביתו ועלה לרגל, וכשבא מצא אריות מקיפות לחטים. אמר רבי פנחס מעשה בשני אחים עשירים באשקלון, והיו לפניו שכנים רעים מאומות העולם, והיו אמרין, אימתי אליו יהודאין סלקין למצלי לירושלם, ואנן עאלין ומקפחין בתיהון ומחריבין להון. מטא זמנא, וסלקון, זמן להם הקדוש ברוך הוא מלאכים בדמותם, והיו נכנסין ויוצאין עד דאיתין מירושלים, פליגין מן מאי דאיתון עמהון לכל מגריהון, אמרין להון, אימת סליקתון לירושלים, ביום פלן, אימת איתון ביום פלן. אמרין בריך אלהון דיהודאי דלא שבק יתהון ע"כ. וכן נזכר מזה בפרק א' מפסחים ובירושלמי דפאה. וכבר עמדו י"ד שנים עם אחיהם בני גד ובני ראובן כל יוצא צבא, והניחו הנשים והטף ולא נזוקו, ובימי אגריפס עלו כל ישראל לרגל, ונטל אגריפס כוליא מכל פסח כדי לידע מגינם. והיו ס' רבוא זוגות כפלים כיוצאי מצרים, ואין לך פסח שלא היו עליו כמה נמנין וקראוהו פסח מגויים כדאיתא בפסחים (ס"ז ע"ב), והוא פלא עכ"ל.

⁶תמצית דבריו: הטעם שאמרה האתון לבלעם דוקא זכות שלושת רגלים, דאמרה לו, אין לך כח לעקור אומה שהזכרים שלה זוכים לראות פני ה' שלש רגלים, ואתה אין בכחך לראות אפילו פני מלאך שעומד כאן בדרך לנגדי. ועוד טעם, דהיה לישראל ניסים גדולים בעליה לרגל.

מפיו, לכן הראה השי"ת פליאה עצומה ענין האתון לפני כל שרי בלק רבים ונכבדים מאד, ענין יוצא מגבול הטבעי, להראות כי השם או מלאך השם מדבר עם פיו, ומה שהוא אומר הוא אומר בדבר השי"ת, ויבא מזה התועליות הנרצה.

[ג]

⁵ [ג] (כח) וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן וַתֹּאמֶר לְבָלְעָם מָה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים ע"כ. יש לדקדק, מדוע אמרה האתון שלש רגלים, ולא אמרה שלשה פעמים, ופירש רש"י "זה שלש רגלים. רמז רמזה לו, אתה הולך לעקור אומה שחוגגת ג' רגלים". עכ"ל רש"י. וגם זה צריך ביאור, מדוע דוקא מצוות עלייה לרגל בשלש רגלים אמרה האתון לבלעם. ונראה בזה, דבמצוות עלייה לרגל כתוב (שמות לד, כג. ועוד) "שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זָכוֹן אֶת פְּנֵי הָאֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל", והלשון יֵרָאֶה משמעו שיבואו למקדש כדי שה' יראה אותם, וזה לפי המסורת, אבל הכתיב הוא יֵרָאֶה, דהיינו שהעולה לרגל יראה את פני ה', וכן דרשו חז"ל בחגיגה (ב, א) מלשון יֵרָאֶה ללמד על סומא באחת מעיניו שאינו עולה לרגל. ועל פי זה מבואר היטב, דאמרה האתון לבלעם, אין לך כח לעקור אומה שהזכרים שלה זוכים לראות פני ה' שלש רגלים, ואתה אין בכחך לראות אפילו פני מלאך שעומד כאן בדרך לנגדי.

עוד טעם יש לומר מדוע אמרה לו זכות שלש רגלים, על פי מה שהאריך התשב"ץ (שו"ת תשב"ץ חלק א סימן ג) בפלא הגדול שהיה בעליית הרגל, ואומה כזאת שזוכה למעשה פלא זה, אין בכוחך לנצחה. וז"ל התשב"ץ: "ומה שכתבת בכלל דברך בענין עליות רגלים, איך היו מניחין בתיים ועריהם ובאים כלם לירושלים, אף על פי שהתורה הבטיחתם מן האויב באומרו ולא יחמוד איש את ארצו, מכל מקום קשה הוא, ונמנע, וגם בעיני יפלא. אבל כבר ידעת מה שדרשו חז"ל במדרש חזית בפסוק 'מה